

แนวความคิดและผลงานที่เกี่ยวข้อง

การเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่สำคัญของกระบวนการทางการเมืองสมัยใหม่ และมีความจำเป็นสำหรับระบบการเมืองทุกประเภท ไม่ว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดหรือลัทธิการเมืองใด ต่างจัดให้มีการเลือกตั้งแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งที่โหนดหรือแบบใด จุดร่วมสำคัญของการเลือกตั้งได้แก่ การระดมมติมหาชนเพื่อสร้างความชอบธรรมของการปกครอง¹ การเลือกตั้งไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียง (voting) เลือกตัวแทนเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการที่ประชาชน

1. สามารถกำหนดผู้ที่ จะเข้าหรือออกจากการดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง
2. สร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบการปกครอง เนื่องจากเป็นผลการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชนในลักษณะ
 - 2.1 เปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้ปกครองโดยสันติ ทำให้รัฐบาลนั้นเป็นรัฐบาลในนามของประชาชน เพราะได้รับความยินยอมให้เข้าปฏิบัติหน้าที่จากประชาชน
 - 2.2 ทำให้ประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครองเกิดความผูกพันกับนโยบายของรัฐบาลที่ตนเลือกขึ้นไป และทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีส่วนในการปฏิบัตินโยบายนั้น
3. เป็นกลไกเชื่อมโยงสะท้อนทัศนคติของสาธารณะชนต่อนโยบายของรัฐ และกำหนดแนวทางของนโยบายในการบริหารประเทศ²

¹ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 1.

² ศูนย์วิจัยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, "ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี" (2527), หน้า 15-16.

จากความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นทำให้การเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่เกือบจะขาดไม่ได้ สำหรับการเมืองสมัยใหม่ในทุกระบบ ความพยายามที่จะทำความเข้าใจแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงเป็นสิ่งที่นักรัฐศาสตร์โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกให้ความสนใจศึกษาพฤติกรรมดังกล่าวมาร่วมถึงศตวรรษ

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในสมัยแรกนั้น มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (ที่บ่งชี้โดย เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้) ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เช่น การศึกษาวิจัยของ Merriam และ Gosnell พบว่า ในกลุ่มผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่ามีความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน³

การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างมีระบบ เริ่มขึ้นจากการศึกษาวิจัยของกลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Larzarsfeld, Berelson และ Guadet) ในปี ค.ศ. 1944 พวกเขาพยายามอธิบายการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1944 โดยให้วิธีการศึกษาแบบสำรวจเป็นชุด (panel) กับประชาชนในมณฑล อีรี และ มลรัฐโอไฮโอ พวกเขาให้ความสนใจแก่ปัจจัยด้านประชากร บทบาทสื่อมวลชน และกระบวนการในการสื่อสารระหว่างบุคคล⁴ พวกเขาพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (เช่น การศึกษา รายได้ และชนชั้น) ศาสนาและสถานที่พำนัก (อยู่ในเมืองหรือชนบท) มีความเกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้นกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล ตัวอย่างเช่น พวกที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนท์ ซึ่งอยู่ในเขต เมืองและมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง ส่วนมากจะเลือกพรรครีพับลิกัน

3

Charles E. Merriam and Harold F. Gosnell, Non-Voting : Causes and Methods of Control (New York : University of Chicago Press, 1924).

4

Icek Ajzen and Martin Fishbein, Understanding Attitude and Predicting Social Behavior (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1980), P. 174.

จากการศึกษาของ Berelson และคณะ⁵ ในปี ค.ศ. 1954 ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหลายประการ เช่น การณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทำให้คนที่ตัดสินใจไว้แล้วว่าจะเลือกผู้สมัครคนใด เปลี่ยนใจไปเลือกผู้สมัครคนอื่น มีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และในจำนวนที่เปลี่ยนใจนั้น เป็นพวกที่ได้รับอิทธิพลจากการกดดันของกลุ่มที่นิยมพรรคการเมือง (กลุ่ม primary) ยิ่งกว่าที่จะเป็นอิทธิพลของประเด็นนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ ยังพบว่ามีคนจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นที่มีการสื่อสารติดต่อกับพรรคการเมืองที่ตนไม่ได้สังกัด และที่สำคัญ อาชีพที่อยู่อาศัย (ชนบทหรือในเมือง) ศาสนา และอุปนิสัย การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลในอดีต เป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล

Broom and Selznick ได้ทำการสำรวจประชากรวิจัยทั้งหมด เมื่อ ค.ศ. 1964 โดยทำการสำรวจ 2 สัปดาห์ หลังการเลือกตั้ง พบว่า⁶ มีความแตกต่างกันในการเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งระหว่างผู้ที่มีอายุ เพศ เชื้อชาติ ถิ่นที่อยู่ การอยู่อาศัยในเมืองและชนบท ระดับการศึกษา สถานะการงาน อาชีพ ระดับรายได้ และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน ตัวแปรที่ก่อให้เกิดความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ การศึกษา รายได้ ถิ่นที่อยู่อาศัยและอายุ

จากผลการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่กล่าวมาแล้วนี้ สรุปออกมาเป็นประโยคสั้น ๆ ได้ว่า "บุคคลมีความนึกคิดทางการเมืองตาม

⁵ Bernard R. Berelson, Paul F. Lazarsfeld and William M. McPhee, Voting : A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign (Chicago : University of Chicago Press, 1954).

⁶ Leonard Broom and Phillip Selznick, Sociology : A Text with Adapted Reading (New York : Harper & Row, 1973), p. 526.

7

ฐานะทางสังคมของตน”

จากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยประชากรด้านสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม อาจสรุปผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมการลงคะแนน เสียง เลือกตั้ง ได้ดังนี้

1. เพศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ความสนใจและการนิยมพรรคใดพรรคหนึ่ง และมีผลต่อความกระตือรือร้นและความเห็นสอดคล้องทางการเมือง แต่ไม่ได้กำหนดการตัดสินใจเลือกพรรคหนึ่งพรรคใด⁸ จากการศึกษาพบว่า เพศชายมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง (Agger 1964 ; Almond 1963 and Berelson 1954)⁹ และผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะออกเสียงให้กับพรรคที่ค่อนข้างจะมีแนวทางอนุรักษนิยม และมีความกระตือรือร้นน้อยกว่าเพศชาย และจากผลการศึกษาของ Hugh A. Bone และ Austin Ranney พบว่าเพศไม่ได้เป็นสิ่งกำหนดการตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครพรรคการเมืองใดมากกว่ากัน¹⁰

2. อายุ มีผลต่อความสนใจและการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากผลการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่พบว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นตามอายุจนกระทั่งถึงวัยกลางคนและจะค่อย ๆ ลดลงทีละน้อยในวัยสูงอายุ (Tingapen 1937 : Campbell 1960;

7

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่องแก้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 19.

⁸ กนก บิณศิริวานิช, "พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 8 กรุงเทพมหานคร " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 58.

⁹ มานะศรี ยงเจริญ, "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 84.

10

กนก บิณศิริวานิช, "พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง...", หน้า 31-32.

Lipset 1960; Verba and Nie 1972) และอายุยังมีผลต่อการสนับสนุนพรรคใด พรรคหนึ่ง ตลอดจนการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง¹¹

3. ครอบครัว มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะ ครอบครัว เป็นหน่วยแรกที่บ่อนการ เรียนรู้ให้เด็กและสร้างความรู้สึกลงทางการเมืองตลอดจน ความคิดเห็นทางการเมืองให้แก่เด็ก จากผลการวิจัยของ Bone และ Ranney ในปี ค.ศ. 1956-1958 พบว่า ถ้าพ่อแม่มีความคิดเห็นในเรื่องการเลือกตั้งตรงกันลูกจะมีความ เห็นตรงกับพ่อแม่ด้วย แต่ถ้าพ่อแม่มีความเห็นต่างกัน ลูกจะมีความคิดเห็นที่ต่าง กันไปด้วย แต่ส่วนใหญ่แล้วลูกจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตรงกับพ่อแม่¹²

4. การศึกษา ก่อให้เกิดความแตกต่างในการ เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับการลงคะแนนเสียง การนิยมพรรคใด และการสำเนียงในบทบาทของสถาบัน ทางการเมือง จากการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทาง การเมืองมากกว่าผู้ที่ขาดการศึกษา (Agger 1964; Almond 1963; Berelson 1954; Verba 1971 และ Rosenau 1974)¹³ J.S. Mill เห็นว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษา สูง จะไปลงคะแนนเสียงมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ ส่วน Bone และ Ranney พบว่า พวกที่มีการศึกษาสูงจะนิยมพรรคที่ปรึกษา ส่วนพวกที่มีการศึกษาค่ำจะนิยมพรรคที่ไม่เคร่ง¹⁴

5. ฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคม มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและ การสนับสนุนตัว แทนที่มีความคิดเห็นและแนวทางคล้ายกัน จากการวิจัยของศูนย์การวิจัย มหาวิทยาลัยมิชิแกน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมสูง มักจะสนใจทาง การเมืองมากที่สุด และผู้ที่มีการศึกษาและฐานะค่อนข้างต่ำจะสนใจการเมืองน้อยที่สุด¹⁵

11

เรื่องเดียวกัน, หน้า 32-34.

12

Hugh A. Bone and Austin Ranney, Politics and Voters (New York : McGraw-Hill Company, 1976), p. 140.

13

มานะศรี ยงเจริญ, "การเข้าร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย...", หน้า 82.

14

กนก บินศิริวานิช, "พฤติกรรมการณ์เลือกตั้ง...", หน้า 37.

15

เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

6. ศาสนา ในบางระบบการเมืองทำให้เกิดอิทธิพลต่อการฝึกฝนพรรคใด พรรคหนึ่งและมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ตัวอย่างเช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับทัศนคติทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา พบว่า พวกที่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายคาธอลิกมีแนวโน้มในทางนิยมพรรคดีโมแครท เป็นต้น¹⁶

แนวความคิดในเรื่องสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนี้ อาจใช้เป็นคำตอบสำหรับแสดงความแตกต่างของผลการ เลือกตั้งได้ แต่ไม่อาจอธิบายได้ว่า ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น เช่น ไม่อาจตอบได้ว่า ทำไม พวกโปรเตสแตนต์ส่วนใหญ่จึงลงคะแนนเสียงให้พรรครีพับลิกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี ข้อโต้แย้งอีกว่า บุคคลไม่ได้มีการเปลี่ยนสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมเลย แต่ทำไม จึงเปลี่ยนใจในการ เลือกตั้งผู้สมัครและพรรคการเมืองต่างกันไปทุกปีที่มีการเลือกตั้ง¹⁷

ในปี ค.ศ. 1952 กลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Campbell, Converse, Miller และ Stokes) ได้นำการวิเคราะห์การเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1952 โดยใช้ตัวแบบ ทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychological Model) เขาคัดค้านแนวความคิดในด้าน บัญญัติทาง เศรษฐกิจและสังคมที่กลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัยโคลัมเบียให้ความสนใจ และชี้ ว่า การสร้างคุณลักษณะและบุคลิกภาพทางสังคมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ และ ต้องใช้เวลานาน ในขณะที่การเลือกตั้งระดับชาติมีลักษณะแกว่งกลับไปมาจากการเลือกตั้ง หนึ่งไปสู่การเลือกตั้งหนึ่ง¹⁸ พวกเขาเสนอว่า บัญญัติทางด้านจิตวิทยาเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

16

เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

17

Richard G. Neimi and Herbert F. Weisberg, Controversies in American Voting Behavior (Washington D.C. : A Division of Congressional Quarterly Inc., 1984), p. 12.

18

Angus Campbell; Phillip E. Converse : Warren Miller and Donald E. Stokes, The American Voter (New York : Wiley, 1960), p. 17.

ของพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยให้คำจำกัดความ "พลังด้านจิตวิทยา" หรือ "ปัจจัยจิตใจ"¹⁹ โดยแบ่งปัจจัยดังกล่าวออกเป็น 3 ด้านคือ ความผูกพันหรือความนิยมที่บุคคลมีต่อพรรค (party identification) ความโน้มเอียงที่บุคคลมีต่อประเด็นในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (issue partisanship) ความโน้มเอียงหรือความนิยมที่บุคคลมีต่อผู้สมัคร (candidate partisanship) ความนิยมที่บุคคลมีต่อพรรคจะเป็นปัจจัยระยะยาว (long-term forces) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่การเปลี่ยนรูปแบบในการเลือกตั้งแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับปัจจัยระยะสั้น (short-term forces) คือ ความนิยมที่บุคคลมีต่อผู้สมัครและความโน้มเอียงที่บุคคลมีต่อประเด็นปัญหาในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง²⁰

ถึงแม้ว่ากรอบแนวคิดของกลุ่มนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกน จะสามารถอธิบายการเลือกตั้งในอเมริกา เช่น ในปี ค.ศ. 1952, 1956 ได้เป็นอย่างดี แต่ตัวแบบในเรื่องความนิยมที่บุคคลมีต่อพรรคนั้น ไม่สามารถอธิบายการเลือกตั้งแบบอื่นได้ เช่น การเลือกตั้งขั้นต้นซึ่งผู้สมัครอยู่ในพรรคเดียวกันทั้งหมด หรือการเลือกตั้งที่ไม่มีการแข่งขันระหว่างพรรค เช่น การเลือกตั้งในเทศบาล ในการเลือกตั้งดังกล่าว ตัวแบบที่ใช้อธิบายจึงมุ่งไปที่ทัศนคติหรือความนิยมที่บุคคลมีต่อผู้สมัครแทน

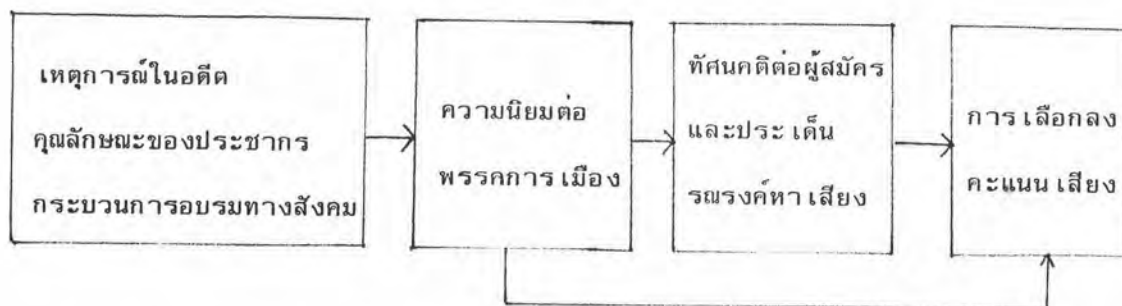
Herbert B. Asher ได้สรุปตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยระยะยาวและปัจจัยระยะสั้น (long-short term forces) กับการออกเสียงเลือกตั้งไว้ดังนี้

¹⁹

Ajzen and Fishbein, Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior, p. 175.

²⁰

Neimi and Weisberg, Controversies in American Voting Behavior, p. 13.

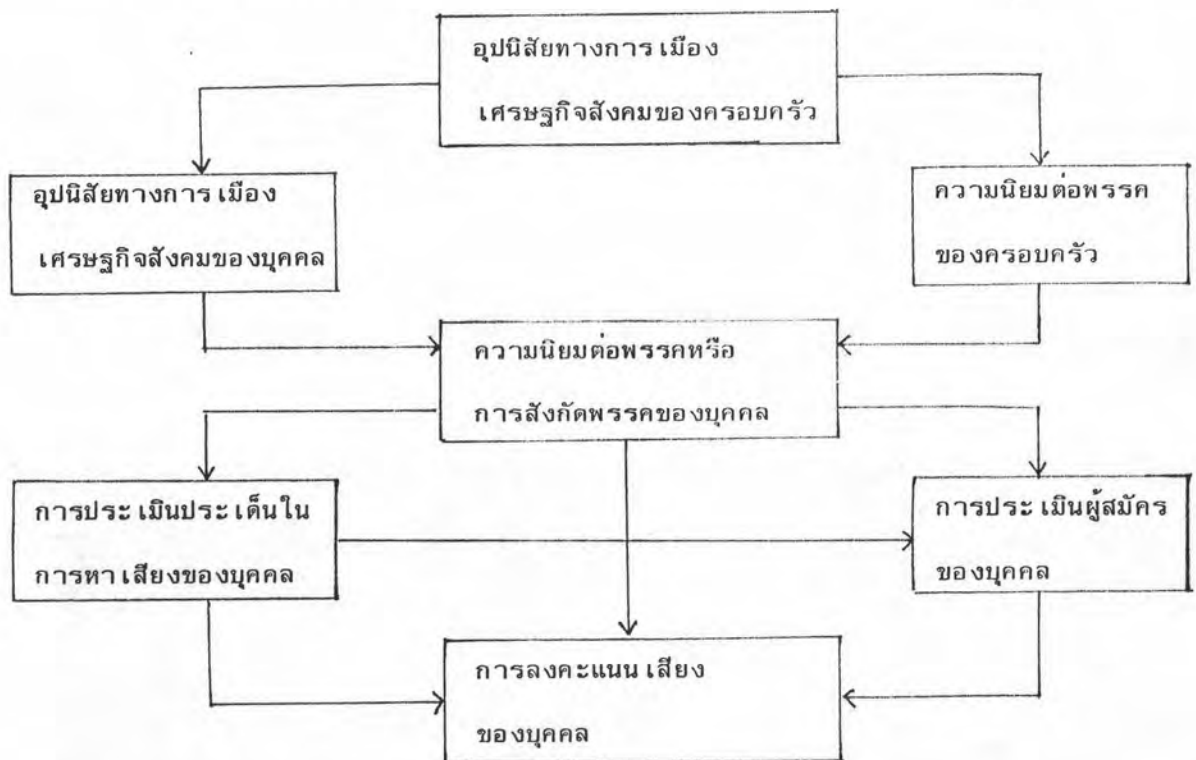
รูปที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความนิยมต่อพรรคและผู้สมัครกับการตัดสินใจออกเสียงเลือกตั้ง

เขาอธิบายว่า ความนิยมที่มีต่อพรรคการเมืองจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติที่บุคคลมีในเรื่องความผูกพัน (ต่อผู้สมัครหรือประเด็นในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง) ซึ่งถือเป็นปัจจัยระยะสั้น จะเห็นได้ว่า ในการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดได้แก่ปัจจัยระยะสั้น ส่วนความนิยมที่บุคคลมีต่อพรรคนั้นจะเป็นปัจจัยระยะยาวที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยระยะสั้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจมีอิทธิพลกำหนดการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยตรง โดยเฉพาะในกรณีที่บุคคลออกเสียงเลือกตั้ง เพราะมีความนิยมต่อพรรคเพียงอย่างเดียว มิได้คำนึงถึงผู้สมัครหรือประเด็นในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเลย

Asher อธิบายต่อไปอีกว่า การที่บุคคลจะมีความนิยมต่อพรรคใดในการเลือกตั้งนั้น เนื่องมาจากมีเหตุการณ์สำคัญในอดีตซึ่งมีผลกระทบต่อกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างไร นอกจากนี้ ความนิยมที่บุคคลมีต่อพรรคนั้นจะได้จะต้องผ่านกระบวนการอบรมทางสังคมจากครอบครัวและคุณลักษณะบุคลิกภาพของบุคคล เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ตัวอย่างเช่น การเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1960 ระหว่าง เคนเนดี และนิกสัน ซึ่งเป็นผลมาจากความนิยมในศาสนาคริสต์นิกายแคธอลิกของเคนเนดีนั้นเอง²¹

²¹ Herbert B. Asher, Presidential Elections and American Politics (Georgetown, Ontario : Irwin Dorsey Limited, 1980), pp. 217-218.

จากผลการศึกษาวิจัยของ Mark A. Schulman and Gerald M. Pomper ในปี ค.ศ. 1975 เกี่ยวกับการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1956, 1964 และ 1972 และจากผลการศึกษาของ Mabel Hsueh เกี่ยวกับการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1976 ได้สรุปตัวแบบในการศึกษา การตัดสินใจในการเลือกตั้งโดยสรุปความสัมพันธ์และผลกระทบระหว่างความนิยมที่มีต่อผู้สมัคร ประเด็นในการรณรงค์หาเสียง และความนิยมที่มีต่อพรรคการเมืองไว้ดัง รูปที่ 2.2

ที่มา : Mark A. Schulman and Gerald M. Pomper, "Variability in Electoral Behavior : Longitudinal Perspectives from Causal Modeling," American Journal of Political Science 19 (February 1975) : 7.

รูปที่ 2.2 แสดงตัวแบบสาเหตุของการตัดสินใจเลือกตั้ง

จะเห็นได้ว่า ลักษณะที่ค้นพบของนักรัฐศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น เป็นภาพผสมผสานที่ซับซ้อนระหว่างปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคม บุคลิกภาพ โครงสร้างทางการเมืองทัศนคติที่มีต่อพรรคการเมืองและผู้สมัคร ประเด็นทางการเมือง และสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวต่างมีอิทธิพลต่อกัน และมีผลกระทบต่อกัน การแสวงหาปัจจัยและเงื่อนไขโดยละเอียดและชัดเจนนั้น เป็นงานเทคนิคที่ค่อนข้างซับซ้อน ต้องอาศัยเวลาและการค้นคว้าวิจัยอีกมากมาย

จากแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทั้งในมิติของแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม ได้สะท้อนให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของแนวความคิดทั้งสองในการอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แนวความคิดด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ทราบถึงรูปแบบของสภาพของบุคคลในการกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ก็ไม่สามารถอธิบายได้ว่า "ทำไม" คนจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น ส่วนแนวความคิดด้านปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม แม้จะสามารถอธิบายได้ในระดับหนึ่งว่า "ทำไม" คนจึงมีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเช่นนั้น แต่ก็ไม่อาจอธิบายความแตกต่างของการเลือกตั้งในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการเลือกตั้งที่ไม่มีการแข่งขันระหว่างพรรค ทั้งนี้เพราะแนวความคิดนี้เน้นแนวคิดในเรื่องความผูกพันที่บุคคลมีต่อพรรค เป็นเกณฑ์ในการกำหนดตัวแปรต่าง ๆ แต่มีการเลือกตั้งบางอย่างที่ไม่มีการแข่งขันระหว่างพรรค หรือในบางสังคม ประชาชนไม่มีความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมือง จึงทำให้แนวความคิดนี้ขาดอำนาจในการอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้อย่างสมเหตุสมผล

ภายใต้ความบกพร่องของอำนาจในการอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งในแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมและปัจจัยทางจิตวิทยาสังคม ทำให้นักรัฐศาสตร์พยายามที่จะแสวงหาแนวความคิดที่มีอำนาจในการอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อจะอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทุกรูปแบบ โดยไม่จำกัดว่า การเลือกตั้งนั้นจะมีการแข่งขันหรือไม่มีการแข่งขันกันระหว่างพรรคก็ตาม แนวความคิดนี้ก็คือ ทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผล (Rational Voter Model) ตามแนวความคิดนี้มุ่งที่จะอธิบายว่า การที่ผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือตัดสินใจไปใช้สิทธิหรือไม่ จะเลือกผู้สมัครคนใด ขึ้นอยู่กับความสำนึกเชิงเหตุผลเป็นสำคัญ ซึ่งนั่น

หมายความว่า การที่ผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะมีพฤติกรรมเช่นไร ขึ้นอยู่กับว่า การกระทำนั้นจะทำให้เขาได้ประโยชน์มากที่สุดหรือไม่นั่นเอง นั่นก็คือ ผู้ลงคะแนนจะตัดสินใจว่าจะไปลงคะแนนหรือไม่ และจะลงให้ใคร ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคนว่า การลงคะแนนเสียงหรือไม่อย่างไร จะก่อให้เกิดประโยชน์กับเขามากกว่ากัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เขาจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่มีนโยบายใกล้เคียงกับความรู้สึกนึกคิดและเหตุผลของเขามากที่สุดนั่นเอง²³

ภายใต้การอธิบายความสำนึกเชิง เหตุผลที่ได้พยายาม เสริมสร้างอำนาจในการอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เป็นที่น่าสนใจว่า แนวความคิดนี้จะนำมาประยุกต์ใช้ได้มากเพียงใดและครอบคลุมพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทุกรูปแบบได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งคงจะต้องอาศัยเวลาและการศึกษาวิจัยอีกมากมายที่จะสรุปข้อดีและข้อบกพร่องของแนวความคิดนี้

ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (Theory of Reasoned Action)

Ajzen and Fishbein ได้เสนอทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (Theory of Reasoned Action) เพื่ออธิบาย (explain) ทำนาย (predict) พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทฤษฎีของเขาเป็นผลการวิจัยในปี ค.ศ. 1950 และได้รับการพัฒนาศึกษาและทดสอบตลอดมา

ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผลนี้มีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า มนุษย์โดยปกติแล้วเป็นผู้ที่มีเหตุผล และสามารถไขว่สารที่ตนได้รับอย่างเป็นระบบ²⁴ ทฤษฎีนี้จึงไม่ให้ความสนใจที่จะพิจารณาถึงอิทธิพลของแรงจูงใจจากจิตใต้สำนึก (unconscious motives) หรือพลังของความอยาก (desires) ตลอดจนการกระทำที่ปราศจากความนึกคิดทั้งหลาย เช่น

²³ Neimi and Weisberg, Controversies in American Voting Behavior, p. 13.

²⁴ Ajzen and Fishbein, Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior, p. 5.

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติ นั่นคือ การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีระบบที่สามารถทำความเข้าใจได้

การทำความเข้าใจ อธิบายหรือทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้นั้น เราจะต้องสามารถระบุพฤติกรรมและวัดค่าพฤติกรรมนั้นได้ (identify and measure) เมื่อระบุนิยามพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนและวัดค่าพฤติกรรมนั้นได้แล้ว จึงสามารถค้นคว้าต่อไปว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนั้น แต่ก่อนที่เราจะสามารถวัดพฤติกรรมได้นั้น เราจะต้องทราบถึงบรรทัดฐานเชิงพฤติกรรมเสียก่อน บรรทัดฐานเชิงพฤติกรรม (behavioral criterion) นั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำ (action) เป้าหมาย (target) สภาพแวดล้อม (context) และเวลา (time) ตัวอย่างเช่น คนที่ชอบดื่มเบียร์ (การกระทำ) อาจชอบดื่มเฉพาะเบียร์ไทยตราสิงห์ (เป้าหมาย) ไม่ชอบดื่มเบียร์คอสเตอร์ และอาจชอบดื่มเฉพาะที่บ้าน (สภาพแวดล้อม) ไม่ชอบดื่มที่ร้านอาหารและอาจดื่มเฉพาะตอนเย็น (เวลา) ไม่ชอบดื่มในตอนเช้า ดังนั้น การกระทำ เป้าหมาย สภาพแวดล้อม และ เวลา จึงเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานเชิงพฤติกรรม การวัดพฤติกรรมจึงต้องวัดการกระทำ ตามเป้าหมายของการกระทำตามสภาพแวดล้อมที่การกระทำเกิดขึ้น และในเวลาที่เกิดการกระทำเกิดขึ้น

การวัดพฤติกรรมเราสามารถทำได้ 2 วิธี คือ

1. การสังเกตโดยตรง (direct observation) การสังเกตพฤติกรรมโดยตัวของผู้วิจัยเอง วิธีการนี้ สามารถวัดได้ทั้งขนาดและความถี่ของพฤติกรรม
2. การรายงานพฤติกรรมด้วยตนเอง (self-reports of behavior) ในกรณีที่เราสังเกตพฤติกรรมโดยตรงไม่ได้ เราอาจให้ผู้กระทำรายงานพฤติกรรมของเขาเองได้²⁵ วิธีนี้เป็นการประหยัดพลังงาน เวลา และกำลังเงิน และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในกรณีที่ต้องการสังเกตพฤติกรรมที่ต้องการซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

จากพื้นฐานของทฤษฎีที่เห็นว่า การกระทำทางสังคมของมนุษย์ทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมของจิตใจ ดังนั้น ความตั้งใจ (intention) ที่จะกระทำหรือไม่กระทำ

พฤติกรรมนั้น จึงเป็นปัจจัยกำหนดที่ใกล้ชิดมากที่สุดของการกระทำของบุคคล เราจึงสามารถทำนายพฤติกรรมได้จากความตั้งใจ แต่การทำนายพฤติกรรมจากความตั้งใจนั้นยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอีก 2 ประการ ประการแรกคือ การวัดความตั้งใจจะต้องสอดคล้องกับบรรทัดฐานเชิงพฤติกรรมทั้งในด้านการกระทำ เป้าหมาย สภาพแวดล้อม และเวลา ตัวอย่าง เช่น ถ้าต้องการทำนายพฤติกรรมว่าบุคคลจะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (การกระทำ) ในการเลือกตั้งทั่วไป (เป้าหมาย) ที่หน่วยเลือกตั้ง ก. (สภาพแวดล้อม) ในวันเลือกตั้ง (เวลา) เราต้องวัดความตั้งใจของบุคคลที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือไม่ในการเลือกตั้งทั่วไปที่หน่วยเลือกตั้ง ก. ในวันเลือกตั้งด้วย และการวัดความตั้งใจนี้เราอาจต้องใช้วิธีวัดที่ละเอียดลงไปอีกเช่น อาจวัดถึงเปอร์เซ็นต์ของความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม ประการที่สอง การวัดความตั้งใจจะทำนายพฤติกรรมได้ต่อ เมื่อความตั้งใจนั้นไม่เปลี่ยนแปลงไปก่อนที่จะมีการวัดพฤติกรรมนั่นก็คือ ความตั้งใจอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาดังนั้น การวัดความตั้งใจ จึงต้องทำก่อนที่จะทำการวัดพฤติกรรมไม่นานนัก²⁶

จากหลักการที่ว่า ความตั้งใจของบุคคล เป็นตัวกำหนดที่ใกล้ชิดที่สุดของการกระทำของบุคคล หรือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนั้นไม่สามารถบอก เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมได้ทั้งหมด เราไม่ต้องการเพียงแต่จะทำนายพฤติกรรมเท่านั้น แต่เรายังต้องการทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย ดังนั้น ขั้นที่สองก็คือ เราจะต้องสามารถระบุได้ว่ามีปัจจัยอะไรที่กำหนดหรือมีอิทธิพลต่อความตั้งใจของมนุษย์

ตามทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล ความตั้งใจของบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยกำหนดพื้นฐาน 2 ประการคือ ธรรมชาติของบุคคลและอิทธิพลจากสังคม

ประการแรกคือ ปัจจัยด้านธรรมชาติของบุคคล ได้แก่การประเมินพฤติกรรมที่บุคคลจะแสดงออกซึ่งอาจเป็นไปในทางบวกหรือลบก็ได้ เราเรียกปัจจัยนี้ว่า "ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม" (attitude toward the behavior) ทัศนคติดังกล่าว เป็นการตัดสินพฤติกรรมที่ตนจะกระทำว่า "ดี" หรือ "เลว" บุคคลอาจเห็นชอบหรือต่อต้านการกระทำดังกล่าวก็ได้ ปัจจัยประการที่ 2 ที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของมนุษย์ ได้แก่ ความสำนึกถึงแรงกดดันของสังคม

ที่จะให้บุคคลกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้น ความสำคัญดังกล่าว เป็นสภาพการรับรู้ทัศนคติทางบุคคลของสังคม เราจึงเรียกปัจจัยนี้ว่า "ทัศนคติทางสังคมของบุคคล" (subjective norm) บุคคลตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม เมื่อเขาประเมินพฤติกรรมนั้นในด้านบวกและเขาเชื่อว่าบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อเขาคิดว่าเขาควรแสดงพฤติกรรมนั้น นั่นคือ ในการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความตั้งใจของเขา และความตั้งใจดังกล่าวขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อการกระทำดังกล่าวประการหนึ่งและขึ้นอยู่กับทัศนคติทางสังคมของตัวเขาเองในเรื่องนั้นอีกประการหนึ่ง

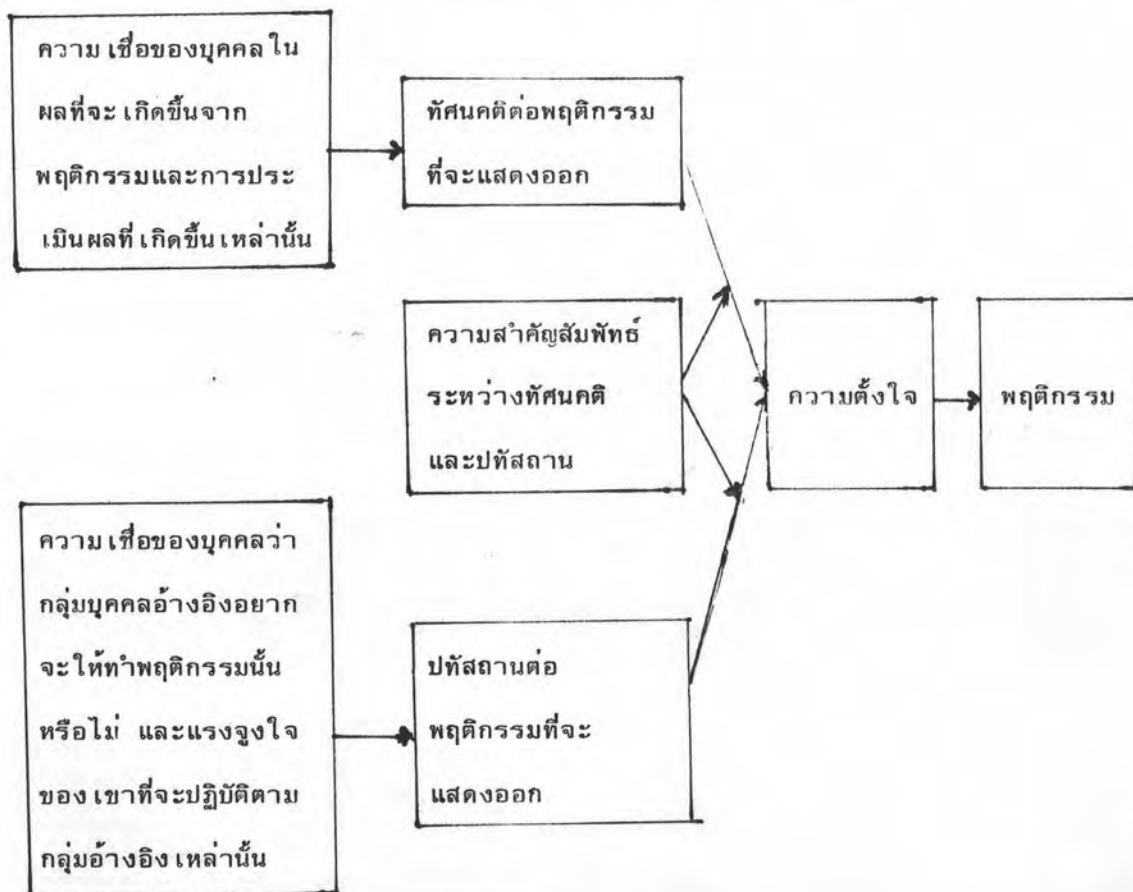
ประเด็นต่อไปที่น่าพิจารณาก็คือ ถ้าหาก "ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม" กับ "ทัศนคติทางสังคม" ของบุคคลขัดแย้งกัน บุคคลจะแสดงออกอย่างไร จากการศึกษาวิจัยของ Ajzen และ Fishbein พบว่า โดยทั่วไปแล้ว ความตั้งใจของบุคคลอาจแตกต่างกันเป็นกรณีไป ในบางกรณีทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมมีอิทธิพลมากกว่า แต่ในบางกรณีทัศนคติทางสังคมมีอิทธิพลมากกว่า นอกจากนี้ ผู้นำนักของปัจจัยทั้งสองซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดความตั้งใจนั้นยังแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล การทำความเข้าใจความตั้งใจจึงต้องวัดทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม วัดทัศนคติทางสังคม และประเมินน้ำหนักสัมพัทธ์ (relative weight) หรือความสำคัญสัมพัทธ์ของปัจจัยทั้งสองนั้น อย่างไรก็ตาม การที่จะทำความเข้าใจความตั้งใจของบุคคล เราต้องสามารถอธิบายได้ว่าทำไมบุคคลจึงมีทัศนคติและทัศนคติทางสังคมเช่นนั้น

ตามนัยทฤษฎี ทัศนคติเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของความเชื่อ (beliefs) กล่าวอย่างกว้าง ๆ คือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจะก่อให้เกิดผลในทางบวกแก่เขา เขาก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อการที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ในขณะที่บุคคลหนึ่งเชื่อว่าการแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งจะก่อให้เกิดผลในทางลบแก่เขา เขาก็จะมีทัศนคติไม่ดีต่อการที่จะแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของการแสดงออกของบุคคลนี้เราเรียกว่า "ความเชื่อเชิงพฤติกรรม" (behavioral beliefs)

ทัศนคติทางสังคมของบุคคลก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของความเชื่อ แต่ความเชื่อที่ว่านี้เป็นคนละอย่างจากความเชื่อเชิงพฤติกรรม ความเชื่อที่เกี่ยวกับทัศนคติทางสังคมเป็นความเชื่อที่บุคคลตระหนักว่ามีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ๆ อยากรให้เขาทำหรือไม่อยากให้เขาทำพฤติกรรมบางอย่าง บุคคลจะได้รับแรงผลักดันจากสังคมที่จะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมตาม

ที่เขาคิดว่าบุคคลอื่น ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง (referent group) ที่บุคคลยอมรับต้องการให้ เขาทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้น พื้นฐานของความเชื่อของบุคคลชนิดนี้ ได้แก่ ปทัสถาน ทางสังคมของบุคคล เราจึงเรียกว่า "ความเชื่อเชิงปทัสถาน" (normative beliefs)

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมแสดงได้ดังรูปที่ 2.3

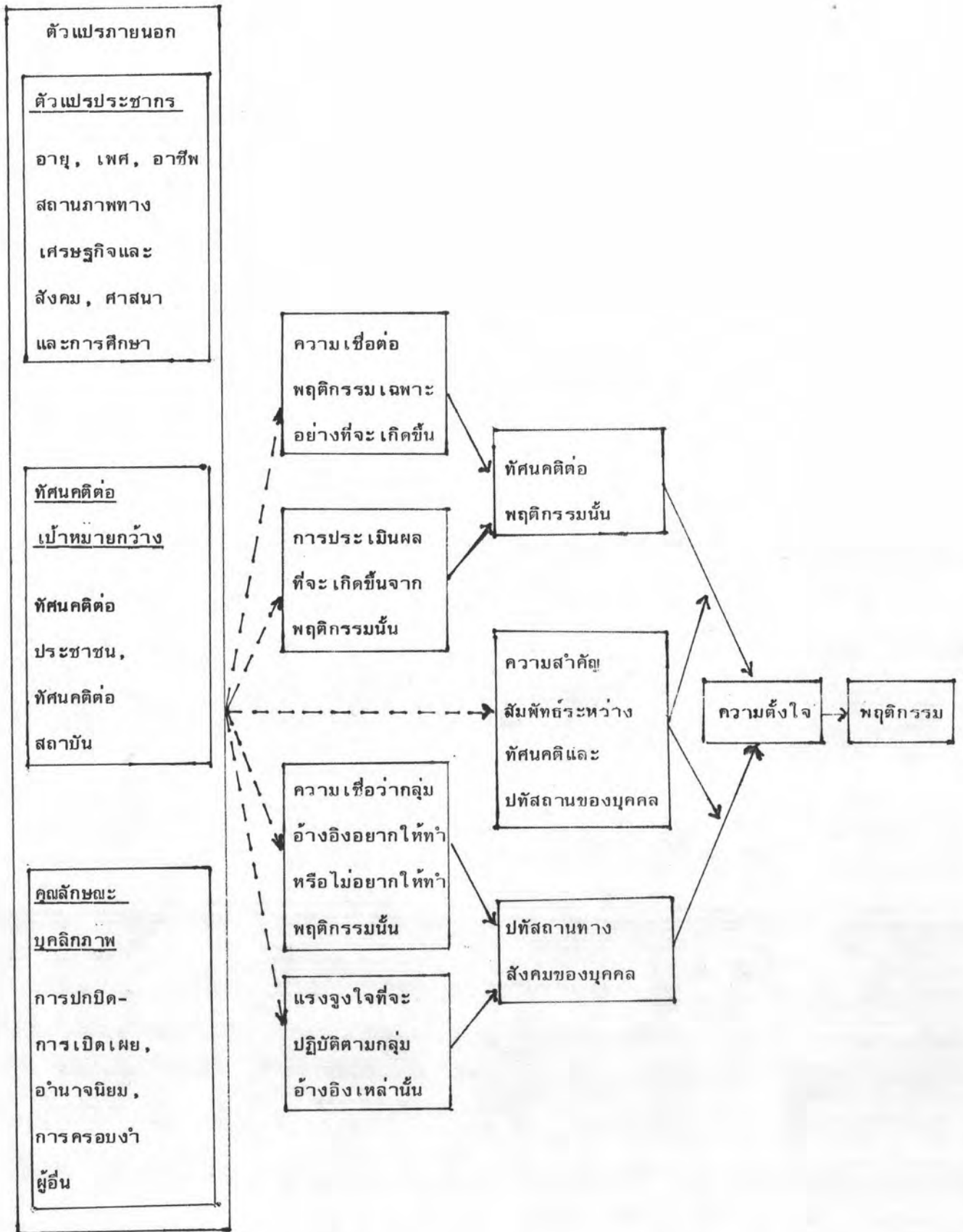
รูปที่ 2.3 ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม

จากแผนผังในรูปที่ 2.3 จะพบว่า ทฤษฎีนี้ได้ละเอียดที่จะกล่าวถึงปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือจากทัศนคติต่อพฤติกรรมทางสังคมซึ่งนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์จำนวน ไม่น้อยได้ใช้อธิบายพฤติกรรม ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (personality characteristics) เช่นคุณลักษณะอำนาจนิยม (authoritarianism) การปกปิดและ

เปิดเผย (introversion-extraversion) และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (achievement motivation) เป็นต้น หรือปัจจัยที่เป็นตัวแปรทางประชากร (demographic variables) เช่น เพศ อายุ ชั้นทางสังคมและชาติพันธุ์ เป็นต้น หรือปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ เช่น บทบาททางสังคม สถานภาพทางสังคม การอบรมกล่อมเกลாத่างสังคม ความเฉลียวฉลาด และแบบแผนความสัมพันธ์ด้านเครือญาติ เป็นต้น

จากการศึกษาจำนวนมากพบว่า ปัจจัยทางด้านบุคลิกภาพหรือปัจจัยด้านตัวแปรประชากรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ทำการศึกษา อย่างไรก็ตาม ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ใช่องค์ประกอบภายในของการก่อเกิดพฤติกรรม หากแต่เป็นตัวแปรภายนอก (external variables) ของพฤติกรรม ตัวแปรภายนอกเหล่านี้ต่างมีอิทธิพลต่อความเชื่อของบุคคลซึ่งมีผลกระทบต่อไปถึงทัศนคติและปทัสถานทางสังคมของบุคคล ตัวอย่างเช่น เราอาจพบว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ เปิดเผยมีความสนใจต่อการร่วมชุมนุมสังสรรค์กันยิ่งกว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบปกปิด เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ เปิดเผยมีความไวต่อการกดดันทางสังคมมากกว่า ในลักษณะเช่นนี้สิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่าบุคลิกภาพแบบปกปิด-เปิดเผย จึงได้แก่ปทัสถานทางสังคมของบุคคล ซึ่งจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อความตั้งใจที่จะไปร่วมงานสังสรรค์ของบุคคลนั้น

จากกรอบความคิดดังกล่าว จะพบว่า ตัวแปรภายนอกทั้งหลายเหล่านี้ต่างมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล แต่อิทธิพลดังกล่าวนี้ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรม หากแต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและปทัสถานทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมที่จะแสดงออกของบุคคล ดังรายละเอียดในรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 ผลกระทบโดยอ้อมของปัจจัยภายนอกที่มีต่อพฤติกรรม

ผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย ได้เกิดขึ้นหลังจากที่มีนักสังคมศาสตร์ที่สนใจด้านพฤติกรรมสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศมากขึ้น ในช่วงระยะเวลาไม่นานมานี้ และการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่าที่ผ่านมาโดยมากนักวิชาการจะให้ความสนใจกับอิทธิพลของสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล เป็นเบื้องต้น สถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวบ่งชี้จาก การศึกษา อาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรม ต่อมาได้ให้ความสนใจ อิทธิพลของปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม หรือความรู้สึกด้านการเมือง เช่น ความสนใจทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) ความรู้สึกผิดแปลกสถานะทางการเมือง (political alienation) การสังกัดกลุ่ม²⁷ หรือการสังกัดพรรคการเมืองบางพรรค เป็นต้น

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทยที่นักวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าไว้นั้น พอจะสรุปรวบรวมผลการวิจัยตามแนวความคิดที่ใช้ในการอธิบายปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ 3 ประเด็นต่อไปนี้

1. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล โดยเฉพาะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบุคคล เช่น เพศ อายุ รายได้ การศึกษา อาชีพ ถิ่นที่อยู่ ฯลฯ
2. ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกด้านการเมือง เช่น ความสนใจทางการเมือง ความเชื่อทางการเมือง ทศนคติทางการเมือง ทั้งด้านทศนคติที่มีต่อการเลือกตั้ง และทศนคติที่มีต่อบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ความนิยมที่มีต่อพรรคการเมือง ฯลฯ
3. ปัจจัยสถานการณ์แวดล้อมซึ่งเกิดขึ้น เฉพาะสมัยที่มีการเลือกตั้ง เช่น การแข่งขันกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งในบางสมัย จำนวนบุคคลที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น

²⁷

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการณ์การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 15-16.

1. ปัจจัยสถานภาพส่วนบุคคล

ปัจจัยในส่วนนี้ได้แก่ องค์ประกอบในด้านตัวแปรประชากร (demographic variables) ซึ่งเน้นในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ถิ่นที่อยู่ ฯลฯ โดยจะแยกแยะพิจารณาผลการวิจัยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทยตามประเด็นดังต่อไปนี้

1.1 เพศ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จากการวิจัยของ Hugh A. Bone และ Austin Ranney พบว่า เพศชายมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาต่ำ แต่ในกลุ่มของผู้มีการศึกษาสูงความแตกต่างในการมีส่วนร่วมทางการเมืองระหว่างเพศชายและหญิงจะลดน้อยลง²⁸ สำหรับการศึกษาวิจัยในไทยนั้นก็พบว่าเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิงเช่นกัน

การศึกษาวิจัยของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ ออยุธยา พบว่า เพศชายมีความรู้ ความสนใจและความเข้าใจในการเลือกตั้งมากกว่าเพศหญิง โดยเฉพาะเพศชายผู้มีการศึกษาระดับปานกลางถึงสูงและมีฐานะ เศรษฐกิจสังคมสูง จะมีทัศนคติที่ดีและแสดงความกระตือรือร้นในการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าเพศหญิงที่มีการศึกษาต่ำและมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ²⁹

²⁸

Bone and Ranney, Politics and Voters, p. 107.

²⁹

วิภากรณ์ ปราโมช ณ ออยุธยา, "การศึกษาทัศนคติทางการเมือง ความรู้ ความเข้าใจและความสนใจในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร, วันที่ 4 เมษายน 2519." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 101-102.

การศึกษาของ มานะศรี ยงเจริญ เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
ของนักศึกษาไทยนั้น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า
30
นักศึกษาหญิง

ในประเด็นการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยการถูกระดมและด้วยความสำนึก
ของตนเองนั้น จากการศึกษาวิจัยของ ไพรัตน์ เตชะเสถียร พบว่า เพศหญิงมี
แนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยถูกระดมมากกว่าเพศชาย เพศชายมีความรู้
31
ทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

ส่วนการวิจัยของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ซึ่งทำการ
ศึกษาวิจัยพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในปี ค.ศ. 2522 และ พ.ศ.
2526 นั้น พบว่าในประเด็นของเพศนั้น เพศชายจะไปลงคะแนนเสียงโดยมีการตัดสินใจ
ได้เร็วกว่าเพศหญิงเล็กน้อย และในการเลือกผู้สมัคร จะเลือกโดยคำนึงถึงพรรค โดย
คำนึงถึงนโยบายของพรรคมากกว่า เลือกบุคคล และมีความเป็นตัวของตัวเองในการ
ตัดสินใจเลือกผู้สมัครมากกว่าเพศหญิงอีกด้วย 32

ผลการวิจัยของ จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ พบว่า เพศชายจะไปลงคะแนน
เสียงด้วยความสำนึกของตัวเองมากกว่ามีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าเลือกตัวบุคคล และ
ในการเลือกพรรคนั้น เพศชายก็จะคำนึงถึงนโยบายของพรรคมากกว่าเพศหญิง มีความ

30
มานะศรี ยงเจริญ, "การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย :
ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยรามคำแหง"
หน้า 214-215.

31
ไพรัตน์ เตชะเสถียร, "การออกเสียงเลือกตั้งในอำเภอป่าต้ว : ศึกษา
เฉพาะกรณีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในอัตราสูง " (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 109.

32
สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียง
เลือกตั้งของคนไทย, หน้า 226-227.

เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจมากกว่า ในขณะที่เพศหญิงมีโอกาสที่จะไปลงคะแนนเสียง เพราะถูกชักจูงหรือตามคนอื่นไปมากกว่าผู้ลงคะแนนเสียงเพศชาย ส่วนความแตกต่างในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ปรากฏว่า ทั้งเพศชายและหญิงไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในอัตราที่ใกล้เคียงกัน โดยเพศหญิงมีอัตราในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูงขึ้นกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปในครั้งก่อน ³³

สรุปได้ว่าเพศมีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและความรวดเร็วในการตัดสินใจทางการเมือง โดยเพศชายจะรับรู้ข่าวสาร มีความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง นอกจากนี้ยังมีความสนใจและไปลงคะแนนเสียงมากกว่าเพศหญิง และสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้อย่างรวดเร็วแน่นอน มีการตัดสินใจที่เป็นตัวของตัวเองและตัดสินใจได้รวดเร็วกว่าเพศหญิง

1.2 อายุ ผลการวิจัยของนักวิชาการหลาย ๆ ท่านพบว่า ระดับอายุที่มีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด คือ กลุ่มอายุวัยกลางคนและหลังจากนั้นจะค่อย ๆ ลดลงทีละน้อยในวัยสูงอายุ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทยและสรุปไว้ว่า ผู้ที่มีอายุในวัยกลางคน คือ อายุ 40-50 ปี จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด ³⁴ และเป็นที่น่าสนใจได้ว่า ผู้ที่มีอายุน้อยจะมีจำนวนเพียงน้อยนิดเท่านั้นที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในบางประเทศจะมีเพียงร้อยละ 4 หรือ 5 ของประชากรทั้งหมดเท่านั้น ทั้งนี้ เป็นเพราะบุคคลในวัยดังกล่าวเป็นวัยที่กำลังทำงานไปศึกษาเล่าเรียน เมื่อมีการเลือกตั้งจึงไม่ได้ให้ความสนใจกับการไปออกเสียง ดังนั้นผู้ที่ไปออก

³³

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2529), หน้า 175.

³⁴

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การเมืองเปรียบเทียบ : วิวัฒนาการและแนวการศึกษา," ใน รัฐศาสตร์ : สถานภาพและพัฒนาการ, สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 105.

35

เสียงเลือกตั้งมากที่สุด คือ ผู้ที่มีอายุอยู่ในวัยกลางคน

จากการศึกษาของจิรายุทธ วัจนะรัตน์ เกี่ยวกับการไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง
ของประชาชนนั้นพบว่า ประชาชนที่มีอายุระหว่าง 50-59 ปี มีแนวโน้มที่จะมีความรู้
ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองสูงกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ ³⁶

ผลการศึกษาของ กนก บินศิริวานิช ก็มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัย
ของนักวิชาการที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ซึ่งเขาสรุปว่าอายุทำให้เกิดความแตกต่างในความ
รู้ความเข้าใจในการเลือกตั้ง ความสนใจต่อการเลือกตั้งและการนิยมพรรคใดพรรคหนึ่ง
โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่มีอายุสูงขึ้นจะเห็นได้อย่างชัดเจน ³⁷

ผลการวิจัยของ จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ พบว่า ผู้มีอายุตั้งแต่ 41 ปีขึ้นไป
จะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวและวัยกลางคน แต่มีแนว
โน้มจะถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ง่ายกว่า ในการตัดสินใจเลือกตัวผู้สมัคร

35

จรรยา สุภาพ, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย : เผด็จการ)
และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2519),
หน้า 233-234.

36

จิรายุทธ วัจนะรัตน์, "การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณี
ผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้าน
ปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 218.

37

กนก บินศิริวานิช, "พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือก
ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 8 กรุงเทพมหานคร", หน้า 201.

นั่นก็จะคำนึงถึงตัวบุคคลมากกว่าพรรค สามารถตัดสินใจได้รวดเร็วและแน่นอนกว่าผู้มี
 38
 อายุสั้น

1.3 การศึกษา จากการศึกษาทางรัฐศาสตร์โดยทั่วไปพบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง กล่าวคือ คนยิ่งมีการศึกษาสูง ยิ่งเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูง การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาจะมีความสำนึกในบทบาทของผู้บริหาร คือ รัฐบาล เนื่องจากได้รับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งนับเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย³⁹ นอกจากนี้ การศึกษาที่สูงขึ้นยังมีผลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตในแง่ที่จะทำให้บุคคลมีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง มีความรู้เพิ่มขึ้น⁴⁰ มีการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมและเตรียมตัว เพื่อที่จะประกอบอาชีพ

สำหรับผลการวิจัยในไทยก็พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เช่น การศึกษาของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา พบว่า การศึกษามีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภาอย่างค่อนข้างชัดเจน นั่นคือร้อยละเฉลี่ยของผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้จะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา กล่าวคือผู้ที่ไม่รู้หนังสือจนถึงได้รับการศึกษาสูงสุดแค่ ป. 7 จะมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภาสูงเพียงร้อยละ 8.7 ในขณะที่พวกเขาจบระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่านั้นมีความ

38

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร", หน้า 175.

39

Gabriel A. Almond and Sidney Verba, Education and Political Development. ed., James S. Coleman (Princeton; New Jersey : Princeton University Press, 1965), p. 20.

40

Seymour Martin Lipset, Political Man (Garden-City : Doubleday, 1960), p. 56. อ้างใน จิรายุทธ วัจนะรัตน์, "การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร", หน้า 32.

เข้าใจในเรื่องนี้สูงถึงร้อยละ 66.7⁴¹

ผลการศึกษาของ ศุภชัย เอี่ยมละเอียด พบว่า ระดับการศึกษาของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความสัมพันธ์กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีระดับการศึกษาสูงจะ ไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกของตัวเอง ในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีระดับการศึกษาต่ำ⁴²

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยความสำนึกของตัวเองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ ซึ่งมักจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยการถูกระดม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อัตราการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้มีการศึกษาสูงน้อยกว่าอัตราการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้ที่มีการศึกษาต่ำ แต่ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจ และสามารถตัดสินใจได้รวดเร็วแน่นอนกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ และมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคมากกว่าประเด็นอื่น⁴³

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ทำการศึกษาวิจัย พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย เมื่อคราวเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2522 และ 2526 สรุปเกี่ยวกับอิทธิพลของการศึกษาที่มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

⁴¹ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, "ทัศนคติทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจและความสนใจในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2519", หน้า 105.

⁴² ศุภชัย เอี่ยมละเอียด, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในองค์การปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยา เมื่อวันที่ 17 มีนาคม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 58.

⁴³ จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร", หน้า 175.

ไว้ว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มไปลงคะแนน เสียงด้วยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาค่ำ ถูกชักจูงให้ไปลงคะแนน เสียงได้ยากกว่า มีแนวโน้มตัดสินใจว่าจะเลือกใครได้เร็วและแน่นอนกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนโดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล และให้ความสำคัญกับนโยบายพรรคมากกว่า⁴⁴

สรุปได้ว่า การศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมลงคะแนนเสียง เลือกตั้งแตกต่างกันออกไปตามระดับการศึกษาของแต่ละคน แต่ทั้งนี้หลักการดังกล่าวก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นทุกครั้ง เสมอไป ดังการสำรวจการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน เขตกรุงเทพมหานครเมื่อปี 2512 ปรากฏว่าผู้มาใช้สิทธิลงคะแนน เสียง เลือกตั้งมากที่สุดคือ 49% เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับต่ำ จบการศึกษาเพียงระดับ ป.1-ป.4 เท่านั้น ในขณะที่ผู้มาใช้สิทธิลงคะแนน เสียงน้อยที่สุดคือ ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะคนไทยไปลงคะแนน เสียงด้วยความสำนึกกว่า เป็นหน้าที่มากกว่า เพื่อแสดงออกซึ่งความต้องการ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือควบคุมรัฐบาลหรือ เพื่อให้คนที่ตนพอใจ เข้าไปทำงาน ดังนั้น เมื่อการไปลงคะแนน เสียงเป็นเรื่องของการทำตามหน้าที่ โอกาสที่จะถูกชักจูงไปลงคะแนน เสียงจึง เป็นไปได้ง่าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึง เป็นไปในแบบที่ถูกระดม (mobilized participation) โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีการศึกษาค่ำมักจะถูกระดมได้ง่าย ผลการศึกษาพฤติกรรมลงคะแนน เสียง เลือกตั้ง ในประเทศที่กำลังพัฒนาจึงมักจะออกมาในลักษณะที่ผู้มีการศึกษาในระดับต่ำไปใช้สิทธิออก เสียง เลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูง⁴⁵

1.4 อาชีพ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล การวิจัยของ วิกาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา พบว่า ประชาชนที่

44

สุจิต บุญขงการ และ พรศักดิ์ ม่วงแก้ว, พฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 227.

45

เรื่องเดียวกัน, หน้า 242-243.

ประกอบอาชีพรับราชการและนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการปกครองแบบรัฐสภาสูง
 46
 กว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพ เอกชนส่วนตัวและแม่บ้าน

การศึกษาของ จิรายุทธ วัจนะรัตน์ สรุปได้ว่า อาชีพของประชาชนที่ต่าง
 กันมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย กล่าว
 คือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จะมีความรู้ความเข้าใจใน
 ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยสูงที่สุด รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย-ธุรกิจ
 47
 นักเรียน-นักศึกษา แม่บ้าน กรรมกร และเกษตรกร ตามลำดับ

ผลการศึกษาของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พบว่า อาชีพ
 จะมีความสอดคล้องกับการศึกษา คือผู้ที่ประกอบอาชีพที่ต้องใช้การศึกษาสูง เช่น ครู
 อาจารย์ ข้าราชการและนักธุรกิจ ไปลงคะแนนเสียงโดยสำนักในหน้าที่ของพลเมืองดี
 เป็นสำคัญ และตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้รวดเร็ว แน่ใจกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพ เป็นเกษตรกร
 หรือกรรมกร และในการเลือกนั้นก็ให้ความสำคัญกับพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยเน้น
 ในเรื่องนโยบายของพรรค ส่วนบรรดาผู้ที่ประกอบอาชีพ เป็นเกษตรกรและกรรมกรนั้นจะ
 เลือกโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้สมัครที่จะทำประโยชน์ให้กับตน เป็นสำคัญ
 48

ผลการวิจัยของ จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นพนักงาน
 งานเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ และนักธุรกิจ รวมทั้ง พ่อค้า แม่ค้า ไปใช้สิทธิ

⁴⁶ วิชากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, "ทัศนคติทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจ และความสนใจในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขต กรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2519", หน้า 107.

⁴⁷ จิรายุทธ วัจนะรัตน์, "การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 เขต บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร", หน้า 221.

⁴⁸ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 227-228.

ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูงกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ แต่ผู้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า แม่ค้า มีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยถูกชักจูงได้ง่ายกว่า มีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจน้อยกว่า และตัดสินใจได้ช้ากว่าผู้ประกอบอาชีพกลุ่มอื่น ๆ โดยมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยคำนึงถึงตัวบุคคลมากกว่าพรรคการเมือง และมีความแน่นอนในการตัดสินใจสูงกว่าอาชีพอื่น⁴⁹

1.5 ฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งจำแนกโดยรายได้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล

จากผลการศึกษาของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา พบว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภาสูง และระดับความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบรัฐสภานี้จะค่อย ๆ ลดต่ำลงตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ลดต่ำลง⁵⁰

ผลการศึกษาของ จิรายุทธ วิจารณ์ ก็มีผลสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา กล่าวคือ ประชาชนที่มีรายได้สูงจะมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากผลการวิจัยการเลือกตั้งผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2518 โดยทำการสุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 2,400 คน พบว่าผู้ที่มีรายได้สูงไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงที่สุดร้อยละ 53 ผู้ที่มีรายได้ปานกลาง ซึ่งกำหนดให้เป็นผู้มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 1,000-3,000 บาท

49

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร", หน้า 176.

50

วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, "การศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมือง...", หน้า 108.

ไปใช้สิทธิร้อยละ 38.71 และผู้ที่มีรายได้ต่ำ คือ มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 1,000 บาท
ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ 31.80⁵¹

ผลการศึกษาของ ไพรัตน์ เตชะเสถียร พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงมีแนวโน้ม
ไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความสำนึกของตนเองมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย⁵²

การวิจัยของ จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงไปลงคะแนน
เสียงมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ กล่าวคือ กลุ่มผู้ไปลงคะแนนเสียงจำนวนสูงที่สุด กลุ่มผู้
มีรายได้ในระดับตั้งแต่ 6,001 บาทขึ้นไป โดยมีอัตราผู้ไปใช้สิทธิเป็นจำนวนถึงร้อย
ละ 85 ในขณะที่ผู้มีรายได้ระดับปานกลาง (3,001-6,000 บาท) ไปใช้สิทธิร้อยละ
70 และกลุ่มผู้ไปใช้สิทธิต่ำที่สุด คือกลุ่มผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนในระดับต่ำ (3,000 บาท
ลงมา) ไปใช้สิทธิเพียงร้อยละ 53 เท่านั้น⁵³

ผลการวิจัยของ ศุภชัย เอี่ยมละออ พบว่า รายได้ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมี
ความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร กล่าวคือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มี
รายได้สูงจะตัดสินใจ ตกลงใจเร็วกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีรายได้ต่ำ⁵⁴

1.6 ถิ่นที่อยู่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
บุคคล จากผลการวิจัยของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่องแก้ว พบว่า ผู้ที่

51 จิรายุทธ วัจนะรัตน์, "การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง...", หน้า 220.

52 ไพรัตน์ เตชะเสถียร, "การออกเสียงเลือกตั้ง...", หน้า 109.

53 จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์, "พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียง...", หน้า 130.

54 ศุภชัย เอี่ยมละออ, "พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียง...", หน้า 62.

อยู่ใน เขตกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่มากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนผู้ที่อยู่ในชนบทมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง เพราะ เป็นหน้าที่น้อยที่สุดและผู้ลงคะแนนเสียงในชนบทยอมรับว่าไปลงคะแนนเสียง เพราะถูกชักชวนมากกว่าใน เขตกรุงเทพมหานคร

55

การวิจัยของ พรศักดิ์ ม่องแก้ว พบว่า ชาวกรุงเทพมหานครส่วนมากจะลงคะแนนเสียงโดยเลือก เป็นพรรค เขตด้านในของกรุงเทพมหานครจะ เน้นการ เลือก เป็นพรรคสูงกว่าเขตรอบนอก และใน เขตรอบนอกจะมีความนิยมในตัวผู้สมัครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ

56

การวิจัยของ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่า ผู้อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและ เขตเมืองมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิ เลือกตั้ง เพราะ เพื่อว่าเป็นหน้าที่พลเมือง เลือกผู้สมัคร เป็นพรรค และได้ตัดสินใจไว้นานแล้ว ในขณะที่ผู้มีที่อยู่อาศัยในชนบทไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้สมัครและตัดสินใจเลือกผู้สมัครซ้ำกว่าผู้อาศัยอยู่ใน เขตเมืองและกรุงเทพมหานคร

57

ถึงแม้ว่านักวิชาการไทยจะได้นำแนวความคิดในเรื่องปัจจัย สถานภาพส่วนบุคคล ซึ่งเป็นฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมมาใช้อธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง

55

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่องแก้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 134-135.

56

พรศักดิ์ ม่องแก้ว, แบบแผนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของชาวกรุงเทพมหานคร : ศึกษาจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2526 และเลือกตั้งซ่อม 2528 (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 27.

57

กรมการปกครอง, รายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2530), หน้า 177.

เลือกตั้งของคนไทยในการวิจัยการเลือกตั้งหลาย ๆ ครั้งและหลาย ๆ รูปแบบ ทั้งการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งในองค์การปกครองท้องถิ่น การเลือกตั้งซ่อมแทนตำแหน่งที่ว่างก็ตาม แต่จากการวิจัยในแต่ละครั้งบ่งชี้ฐานะทาง เศรษฐกิจสังคมมีอาจใช้อธิบายการเลือกตั้งในแต่ละครั้งได้อย่างสมบูรณ์สม เหตุสมผลไปทุกการเลือกตั้ง ในการวิจัยบางครั้งกลับได้ผลที่คัดค้านกับทฤษฎีปัจจัยสถานภาพทาง เศรษฐกิจสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง เช่น การวิจัยของ กนก บิณศิริวานิช พบว่า ปัจจัยสถานภาพ เศรษฐกิจสังคม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ฐานะทาง เศรษฐกิจสังคม อาชีพ ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในการใช้สิทธิเลือกตั้งและปัจจัยเรื่องเพศ ฐานะ เศรษฐกิจสังคม สัญชาติ ไม่ทำให้เกิดความแตกต่างในการไปใช้สิทธิ⁵⁸ และผลการวิจัยของ ศุภชัย เอี่ยมละออ พบว่า ปัจจัยสถานภาพ เศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ รายได้ ภูมิลำเนา ที่อยู่อาศัย ไม่มีความสัมพันธ์ กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง⁵⁹

การนำเอาทฤษฎีปัจจัยกำหนดซึ่ง เน้นปัจจัยสถานภาพทาง เศรษฐกิจสังคมมาอธิบายการเลือกตั้งของไทยนั้น ผลการวิจัยปรากฏว่าทฤษฎีนี้ไม่อาจใช้อธิบายการเลือกตั้งได้อย่างสม เหตุสมผลทุกครั้งและไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมผู้เลือกตั้งจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น ทำให้นักวิชาการไทยได้นำเอาปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของบุคคลมาใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการลงคะแนน เสียงเลือกตั้งของคนไทย

2. ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของบุคคล

การศึกษาวิจัยการเลือกตั้งในไทยนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่ได้สนใจที่จะนำประเด็นในเรื่องปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมของบุคคลมาใช้อธิบายพฤติกรรมกรรมการลงคะแนน

⁵⁸ กนก บิณศิริวานิช, "พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง...", หน้า 200.

⁵⁹ ศุภชัย เอี่ยมละออ, "พฤติกรรมกรรมการลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง...",

เสียงเลือกตั้ง โดยเน้นปัจจัยในด้านทัศนคติทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง และความผูกพันที่บุคคลมีต่อพรรค ความนิยมมีต่อผู้สมัคร โดยมีผลการวิจัยตามประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ทัศนคติทางการเมือง

นักวิชาการไทยให้ความสนใจกับปัจจัยในด้านทัศนคติทางการเมือง โดยเห็น⁶⁰ ว่าทัศนคติทางการเมืองจะเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการเลือกตั้งของบุคคล เพราะทัศนคติเป็นที่มาของการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล ถ้าบุคคลมีความรู้หรือทัศนคติที่ดีต่อระบบการเมือง เลื่อมใสต่อระบบการเมือง เขาก็จะมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ในขณะที่ถ้าบุคคลใดมีความรู้ลึกหรือทัศนคติที่ไม่ดีต่อระบบการเมือง ต่อรัฐบาลหรือ ส.ส. พวกเขาควรจะแยกตัวออกจากการเลือกตั้งและไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

แต่ผลการวิจัยที่พบในการวิจัยการเลือกตั้งของไทยนั้นคัดค้านกับแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือผลการวิจัยส่วนมากพบว่าทัศนคติทางการเมืองมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เช่น

การวิจัยของ ดร.พรศักดิ์ ม่องแผ้ว และ จรูญ สุภาพ พบว่า⁶¹ ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการเลือกตั้งและต่อบทบาทของ ส.ส. แต่ปัจจัยดังกล่าวไม่ได้เป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อการไปลงคะแนนเสียงมากนัก เพราะผู้ไปลงคะแนนเสียง ส่วนมากต่างไปในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ที่พึงกระทำของความเป็นพลเมืองดี ยิ่งกว่ามุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือ เปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารประเทศ⁶²

60

ทิตยา สุวรรณะชญ, "ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม", วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 17 (ตุลาคม 2520) : 600.

61

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 164-165.

62

จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ม่องแผ้ว, เอกสารการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์แทนตำแหน่งที่ว่าง 28 สิงหาคม 2526 (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 153.

การวิจัยของ อุทัยวรรณ แก้วสอาด พบว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของข้าราชการตำรวจในสังกัดนครบาลมิได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจในระบบการเมือง แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ข้าราชการตำรวจในสังกัดนครบาลไปลงคะแนนเสียง เพราะ เป็นหน้าที่อันหนึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบในระบบการเมือง⁶³

การวิจัยของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ก็พบเช่นเดียวกันว่า ผู้ลงคะแนนเสียงไปลงคะแนนโดยไม่ได้คำนึงถึงการทำงานของ ส.ส.และนโยบายที่ผ่านมาของรัฐบาลเท่าใดนัก การที่ผู้ลงคะแนนเสียงไปออกเสียงทั้ง ๆ ที่ไม่พอใจในบทบาทที่ผ่านมาของ ส.ส. เท่ากับยืนยันว่า พวกเขาไปลงคะแนนเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ ไม่ได้คาดหวังให้ ส.ส. ทำหน้าที่เป็นรัฐบาลหรือควบคุมรัฐบาล แต่ต้องการให้เป็นปากเสียงแทนตน⁶⁴ ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมือง

2.2 ความสนใจทางการเมือง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง กล่าวคือผู้มีความสนใจทางการเมืองสูง จะมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูง และมีแนวโน้มเลือกพรรคมากกว่าบุคคล⁶⁵

จากการวิจัยของ จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พบว่า ความสนใจทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และ⁶⁶

⁶³ อุทัยวรรณ แก้วสอาด, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของตำรวจนครบาล" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 125.

⁶⁴ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 181.

⁶⁵ จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, เอกสารการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์แทนตำแหน่งที่ว่าง 28 สิงหาคม 2526, หน้า 146.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

การวิจัยของ จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว เกี่ยวกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งในการเลือกตั้งซ่อมจังหวัดมุกดาหาร 14 สิงหาคม 2526 ก็ได้ผลเช่นเดียวกันว่า ความสนใจทางการเมืองไม่ได้เป็นสาเหตุสำคัญของการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง⁶⁷

2.3 ความผูกพันหรือความนิยมต่อพรรคและผู้สมัคร เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศตะวันตก

สำหรับการวิจัยในไทยนั้น มีการวิจัยการเลือกตั้งในประเด็นเรื่องความผูกพันที่มีต่อพรรคไม่มากนัก

การวิจัยของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พบว่า เมื่อพิจารณาถึงประเด็นของความผูกพันและความสม่ำเสมอในการเลือกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แสดงว่าความผูกพันที่มีต่อพรรคการเมืองมีไม่มากนัก ส่วนในเขตเลือกตั้งต่างจังหวัดนั้นถ้ามีการเลือกตั้งพรรคใดพรรคหนึ่งอย่างสม่ำเสมอแล้ว ก็จะเป็น เพราะอิทธิพลของผู้สมัครเป็นสำคัญ ดังนั้นถ้าจะสร้างความนิยมของพรรคให้เกิดขึ้นก็ต้องอาศัยความนิยมในตัวของผู้สมัครเป็นพื้นฐานเสียก่อน⁶⁸

67

จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหาร 14 สิงหาคม 2526 (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), หน้า 135.

68

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 221.

ผลการวิจัยของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยพบว่า ผู้ที่ผูกพันกับพรรคการเมืองในลักษณะ เป็นสมาชิกพรรคหรือ เป็นผู้ให้การสนับสนุนพรรค และผู้ที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้สมัครมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ผลดังกล่าวพอที่จะคาดได้ว่าผู้ไปใช้สิทธิจะไปลงคะแนนเสียงให้กับพรรคหรือผู้สมัครที่ตนผูกพัน⁶⁹

3. ปัจจัยสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้น เฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เฉพาะช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้งหรือก่อนหน้าที่จะมีการเลือกตั้งมีอิทธิพลต่อการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทำให้ผลการเลือกตั้งแต่ละครั้งแตกต่างกันไปจากการเลือกตั้งครั้งอื่น ๆ ปัจจัยระยะสั้น เฉพาะช่วงสมัยหรือ เฉพาะช่วงที่มีการเลือกตั้งนี้จะรวมถึงสภาพต่าง ๆ ทั้งทางสังคมและการเมืองด้วย

ผลการวิจัยของ Campbell และคณะที่ทำการศึกษเกี่ยวกับ "ปัจจัยระยะสั้น เฉพาะช่วงสมัย" (short-term forces) ว่ามีผลทำให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเบี่ยงเบนไปจากสภาวะปกติอย่างไร พบว่าการขึ้นลงของอัตราการลงคะแนนเสียงและการเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยระยะสั้น เฉพาะช่วงสมัยกับปัจจัยพื้นฐานคือ ความนิยมพรรคของคนอเมริกันประกอบกัน สำหรับปัจจัยระยะสั้น เฉพาะช่วงสมัย ได้แก่ ความสนใจในตัวผู้สมัคร นโยบายเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมือง ภาพพจน์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของพรรค สถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ เป็นต้น ซึ่งจะผันแปรไปในแต่ละช่วงสมัยการเลือกตั้ง เมื่อประมวลรวมกันแล้วทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงชอบพรรคหนึ่งมากกว่าอีกพรรคหนึ่ง ทำให้ผลการเลือกตั้งเบี่ยงเบนไปจากสภาวะสมดุลงตามปกติ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งต่อไปก็จะกลับสู่สภาวะสมดุลงตามปกติโดยนับ⁷⁰ เดียวกัน เช่นนี้เรื่อยไป

⁶⁹ กรมการปกครอง, รายงานวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529, หน้า 174.

⁷⁰ Milton C. Cummings, Congress-men and Electorate : Elections for the United States House and President 1920-1964 (New York : Free Press, 1966); และ Cambell, et al., Elections and the Political Order, ch. 7. (New York : Wiley, 1966) อ้างใน สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ม่องแผ้ว, พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 34-35.

สำหรับการวิจัยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทยนั้น ได้มีความพยายามที่จะนำเอา ปัจจัยสภาพการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยที่มีการเลือกตั้งมาอธิบายพฤติกรรมการเลือกตั้ง เช่น

การวิจัยของ สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พบว่า จากประเด็นปัญหาการต่อสู้การคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้นผู้ที่เห็นด้วยกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่ได้ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคที่มีนโยบายเช่นนี้ แสดงว่า ความรู้สึกเห็นด้วยไม่ได้เป็นพลังผลักดันให้กับผู้เลือกตั้งตัดสินใจในเรื่องนี้ ส่วนผู้ที่ไม่เห็นด้วยนั้นลงคะแนนเสียงให้พรรคที่มีนโยบายตรงกับตนมากกว่าผู้ที่เห็นด้วยลงให้กับพรรคที่มีนโยบายตรงกับตน⁷¹ แสดงว่า ประเด็นปัญหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้มีผล เฉพาะผู้ที่มีความคิดไม่เห็นด้วยเท่านั้น นั่นคือ ประเด็นปัญหาการเมืองยังไม่เป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้ลงคะแนนเสียงตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้พรรคใดพรรคหนึ่งอย่างชัดเจน

ผลการวิจัยของ อุทัยวรรณ แก้วสอาด พบว่า สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศและการบริหารการเลือกตั้ง ส.ส. ไม่มีผลผลักดันให้ข้าราชการตำรวจในสังกัดนครบาลไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงแตกต่างกันมากนัก แสดงว่าการไปลงคะแนนเสียงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ หรือการบริหารการเลือกตั้งของรัฐบาล⁷²

การวิจัยของ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่า จากประเด็นในการณรงค์หาเสียงที่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใช้ 3 ประเด็นคือ นโยบายพรรคและการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ ๆ คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร การกล่าวร้ายโจมตีผู้อื่น ประเด็นที่จะมีอิทธิพลต่อการไปเลือกตั้ง คือ นโยบายและการแก้ไขปัญหา และคุณสมบัติส่วนตัว

71

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 220.

72

อุทัยวรรณ แก้วสอาด, "พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของตำรวจนครบาล", หน้า 139.

ของผู้สมัคร ส่วนการหาเสียงโดยวิธีการโจมตีผู้อื่นไม่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ⁷³

จากผลการวิจัยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทย ทำให้ สุจิต
บุญขงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว สรุปแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
ของคนไทยไว้ดังนี้ ⁷⁴

1. คนไทยไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกว่าเป็นหน้าที่มากกว่าเพื่อแสดงออกซึ่งความต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือควบคุมรัฐบาล หรือเพื่อให้คนที่ตนพอใจเข้าไปทำงาน คนไทยส่วนใหญ่ยังเห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนมีหน้าที่หรือบทบาทเพียงเพื่อเป็นปากเสียงแทนตนเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าผู้ไปลงคะแนนเสียงเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งเช่นกันแต่ไม่มากนัก คือ เห็นว่าเป็นเพียงการเลือกตัวแทนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการเลือกรัฐบาล การไปเลือกตั้งจึงไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดจากความรู้สึกว่าตนเองมีอิทธิพลมีอำนาจหรือมีประสิทธิภาพทางการเมือง (political efficacy) ที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวรัฐบาล หรือเพื่อให้ผู้ที่ตนพอใจได้รับการเลือกตั้ง เป็นเพียงเรื่องของการปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง ดังนั้นโอกาสที่จะถูกชักจูงไปลงคะแนนเสียงเป็นไปได้ง่ายทำให้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบถูกระดม (mobilized participation)

2. เมื่อผู้มีสิทธิไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไปลงคะแนนเพราะความสำนึกในหน้าที่ความรู้สึกไม่พอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนจึงไม่มีผลทั้ง ๆ ที่ความไม่พอใจการทำงานหรือบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีผู้พอสมควร นั่นคือการไปลงคะแนนเสียงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจหรือไม่พอใจในการทำงานของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. นโยบายของรัฐบาลไม่มีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของผู้ที่ไปใช้สิทธิ ผู้ที่ลงคะแนนเสียงให้กับพรรคที่ร่วมรัฐบาลมีทั้งผู้พอใจและไม่พอใจในนโยบายของ

73

กรมการปกครอง, รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529, หน้า 175.

74

สุจิต บุญขงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 241-247.

รัฐบาลแสดงให้เห็นว่า ผู้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่สนใจนโยบายมากนัก โดยเฉพาะประชาชนในชนบทมีแนวโน้ม เลือกตัวบุคคลมากกว่าคำนึงถึงพรรคการเมือง

4. ปัญหาการเมืองที่ได้แย้งกันอยู่หรือประเด็นทางการเมืองที่มีอยู่ มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ที่อยู่ในเขตศูนย์กลางทางการเมือง และผู้ที่มีการศึกษาเท่านั้น ประชาชนผู้เลือกตั้งส่วนใหญ่ไม่มีความสนใจหรือไม่ได้คำนึงถึงขนาด เป็นตัวผลักดันให้ตัดสินใจแต่อย่างใด

5. ผู้ที่มีการศึกษาสูงในระดับมหาวิทยาลัย มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไปและอาศัยอยู่ใน เขตชุมชนนครหลวงจะไปลงคะแนนเสียงโดยความสำนึกในหน้าที่พลเมืองสูง ตัดสินใจว่าจะเลือกใครได้รวดเร็วกว่าและแน่นอนกว่าและ เลือกโดยคำนึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล ส่วนผู้ที่อยู่ในชนบท และมีการศึกษาน้อย มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำไปลงคะแนนเสียงโดยความสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองน้อยกว่า ตัดสินใจจะเลือกใครได้ช้ากว่าเล็กน้อยและคำนึงถึงตัวผู้สมัคร เป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป การศึกษาวิจัยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาการเลือกตั้งในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นก็ตาม จะเห็นได้ว่า นักวิชาการไทยได้สนใจศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้ปัจจัยต่าง ๆ เป็นตัวอธิบายพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมีอิทธิพลเกือบลซึ่งกันและกัน และปัจจัยที่นักวิชาการและผู้ศึกษาริวิจัยให้ความสนใจได้แก่ ปัจจัยสถานภาพของบุคคลซึ่งเน้นสถานภาพทาง เศรษฐกิจสังคมของบุคคล ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคมซึ่งเน้นความรู้สึกทางการเมืองและปัจจัยสภาวะแวดล้อมในแต่ละช่วงสมัยของระบบการเมือง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายการเลือกตั้งในระดับหนึ่ง เช่น ปัจจัยทาง เศรษฐกิจและสังคมอาจมีอำนาจในการอธิบายการเลือกตั้งครั้งใดครั้งหนึ่ง เท่านั้นและผลจากการอธิบายก็แตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าเป็นการเลือกตั้งครั้งใด ปัจจัยฐานะ เศรษฐกิจสังคมบางตัวอาจอธิบายการเลือกตั้งได้ในรูปแบบใดแบบหนึ่ง แต่ในการเลือกตั้งครั้งอื่นอาจไม่มีอำนาจในการอธิบายเพียงพอ นอกจากนี้ ปัจจัยฐานะ เศรษฐกิจสังคมยังไม่คงอธิบายได้ว่า "ทำไม" ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจึง เปลี่ยนใจในการออกเสียงเลือกตั้งแต่ละครั้ง ทั้ง ๆ ที่สถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของเขาไม่เปลี่ยนแปลงไปเลย สำหรับปัจจัยจิตวิทยาสังคม อันได้แก่ความรู้สึกทางการเมืองนั้น จากผลการวิจัยส่วนมากพบว่าทัศนคติทางการเมืองมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยต่อการเลือกตั้ง

และความผูกพันที่มีต่อพรรคการเมืองยังไม่สามารถใช้อธิบายแบบแผนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยได้ เพราะคนไทยยังไม่มีควมสม่ำเสมอในการให้ความสนับสนุนหรือผูกพันต่อพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใด นอกจากนี้ความผูกพันที่มีต่อพรรคการเมืองและผู้สมัคร ตลอดจนประเด็นสถานการณ์ในแต่ละช่วงสมัย ยังไม่มีอำนาจในการอธิบายการเลือกตั้งในบางรูปแบบได้ เช่น การเลือกตั้งขั้นต้นที่ผู้สมัครอยู่ในพรรคเดียวกัน การเลือกตั้งในองค์การปกครองท้องถิ่นที่ผู้สมัครไม่สังกัดพรรค หรือการเลือกตั้งในกรณีที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่รู้จักผู้สมัครหรือคุณสมบัติของผู้สมัครเลย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวความคิดในเรื่องทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล ในการศึกษาวิจัย พฤติกรรมการเลือกตั้งของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยให้ความสนใจต่อประเด็นสำคัญ ๆ คือ

1. จากผลการวิจัยซึ่งส่วนใหญ่พบว่า ทศนคติไม่ได้เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพฤติกรรมจึงทำให้ผู้วิจัย ต้องการตรวจสอบดูว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติและพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างหรือไม่
2. จากพื้นฐานของทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผลที่ระบุว่า ความตั้งใจ เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรม ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาอิทธิพลของความตั้งใจที่มีต่อแบบแผนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย
3. ผู้วิจัยจะได้นำปัจจัยสถานภาพทาง เศรษฐกิจและทศนคติทางการเมืองมาตรวจสอบหาความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งว่ามีสหสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร เพื่อนำไปสู่การสรุปปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งครั้งนี้

จากประเด็นสำคัญในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยคาดว่า การวิจัยดังกล่าวจะทำให้สามารถตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติและพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป 27 กรกฎาคม 2529 ของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย และสามารถระบุปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งดังกล่าวได้